

bojovníků a koní; nahoře meče přesahují listu iluzivního rámečku. Ještě pozoruhodnější je druhá miniatura na začátku samostatné předmluvy k českému biblickému překladu první redakce (1. sv.; fol. 147r). Předmluva začíná nečekaně citátem úvodní sentence Aristotelovy *Metafyziky*. Malíř *Drážďanské bible*, stejně jako iluminátor *Bible olomoucké* datované 1417, namalovali na tomto místě omylem sv. Jeronýma se svatozáří. Voustavý spisovatel, zobrazený v záhlaví předmluvy v *Zmrzličkově bibli*, však svatozář nemá. Navíc je pak text, který píše na svém pulpitu, shodný s počátkem předmluvy, kde je Aristoteles přímo jmenován. Iluminátorovi tedy vsutku šlo o zobrazení slavného řeckého filozofa. Typem obličejce, rozvrhem záhybů i kontrastním koloritem je toto zobrazení blízké již zmíněné *Wiklefově podobizně*. Je velmi pravděpodobné, že obě miniatury navazují na nástěnný cyklus filozofů, dovezený až k *Wiklefovi*, který si podle žaloby, projednávané na *Kostnickém koncilu*, dal ve svém příbytku namalovat *M. Jeroným Pražský*.

Do vývoje biblické ilustrace v Čechách pak výrazně zasáhl jeden z největších evropských malířů první poloviny 15. století, *Mistr Mandevillova cestopisu*. Toto pojmenování dostal podle souboru dvacetiosmi kreseb, které byly dodatečně svázané v knižce *British Library* v Londýně (Add. Ms. 24 109). Jejich kvalita je mimořádně vysoká, takže se na Západě dočkaly již dvojího faksimilového vydání.¹⁶ Kresby ilustrují prvních 13 kapitol českého překladu oblíbeného *Mandevillova cestopisu*, který pořídil dvořan *Václava IV.*, pozdější husitský kronikář a publicista, *M. Vavřinec z Březové*. Jsou provedeny perem na pergamenech, opatřených z obou stran zelenavým nátěrem, lehce modelovány hnědošedou barvou a bělobou a jen místy, zvláště v obličejích a korunách stromů malovány. Někde se objevuje i zlacení. V zásadě jde o techniku, kterou *Cennino Cennini* doporučuje malířům deskových a nástěnných maleb. K těm zřejmě patřil i autor našich kreseb, jak lze aspoň usuzovat z toho, že kromě monumentálně pojatých biblických námětů obsahují také profánní výjevy lovu, hostiny, turnaje, stejně jako zobrazení krajin s městy, vesnicemi a hrady. To vše tvořilo tehdy obligátní repertoár nástěnné výzdoby feudálních sídel.

V literatuře bylo již konstatováno, že *Mistr Mandevillova cestopisu* zahájil svou činnost malým podílem na výzdobě *Geronského martyrologia*, mimořádně významného rukopisu z doby po roce 1410. Byl

nejmladší z trojice českých dvorských iluminátorů, kteří se v Paříži seznámili s avantgardními směry tehdejšího malířství, zvláště s pokroky v zobrazování krajiny. Poznal však rovněž tehdejší italskou malbu, jak dokládá zejména jedna z jeho londýnských kreseb představující *Adamův pohřeb* (fol. 13v). Celou šíři tohoto výjevu vyplňuje hustý zástup postav, v němž upoutávají pozornost plačící ženy svými patetickými gesty byzantského původu.

V některých kresbách *Mistr Mandevillova cestopisu* rozvinul reformní zaměření své literární předlohy. Tak je tomu zejména ve výjevu představujícím byzantské posly, jak hrdě odmítají požadavek karikovaného papeže *Jana XXII* a kardinálů, aby se řecká církev podřídila římské svrchovanost. (fol. 7v). Umělecky nejhodnotnější jsou mistrovsky krajiny. Přestože nejsou komponovány podle zásad lineární perspektivy vyvolávají silnou prostorovou iluzi. Mimořádná výtvarná paměť dovolovala našemu mistru, aby je oživil množstvím detailů odporovaných ze skutečnosti. Teprve před časem jsem mohl upozornit, že tento podivuhodný malíř předběhl svou dobu tím, že ve dvou svých kresbách zachytil proměny konkrétní atmosférické situace.¹⁷ Při dolním okraji ilustrace *Pamětihodnosti Kypru* na listě 5r je moře lehce namalováno světle modrou barvou, což znamená počasí příznivé k mořeplavbě. Zato však celý pravý horní roh obrazu je pokryt temnou šedí. V ní svítí vzdušná plachta lodi pokoušející se uniknout z mořské bouře. Neméně zajímavá je z tohoto hlediska zde reprodukováná kresba *Vylodění poutníků v Syrii* (fol. 8r). V její dolní části mistr se záviděníhodnou ilustrační pohotovostí zobrazil vybírání cla nad ním loď připlouvající s dalšími poutníky na jasně modrých vlnách do *Jaffy*. V pravém horním rohu výjevu se však na šedivou siluetu rybáře v loďce snáší nečekaný deštík. Obě právě uvedené zobrazení připomínají již atmosférické situace na pozdějších nizozemských marinách.

S *Mistrem Mandevillova cestopisu* je spjata malířská výzdoba několika chorálních knih vytvořených zčásti pro objednavatele za hranicemi českého království. Pravděpodobně nedlouho před rokem 1420 vznikl v jeho dílně *Graduál bratislavský* (*Bratislava, Kapitulu knihovna*, dnes ve správě Státního archivu, cod. 2).¹⁸ V iniciále *A* na rubu titulního listu tohoto kodexu je

Vylodění poutníků v Syrii. Ilustrace k Mandevillovu cestopisu. Londýn, British Library, Add. Ms. 24189, fol. 8r. 1410–1420. Snímek J. Hampl.